

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาคือเครื่องมืออันสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ในด้านสังคมและวัฒนธรรม เพราะการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวต้องอาศัยกำลังคนเป็นปัจจัยสำคัญ และกำลังคนจะมีประสิทธิภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา (ปีน มาลากุล 2518 : 1) ดังนั้น เป้าหมายอันดับแรกในการพัฒนาประเทศคือ การพัฒนาคน อันจะนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนคือ การศึกษา หมายถึง การศึกษาสำหรับคนที่เยาว์วัย และเข้าสถานศึกษา รวมถึงคนที่พ้นจากวัยและเกณฑ์การศึกษาแล้ว (ป๋วย อึ๊งภากร 2517 : 227) ในขณะที่มนุษยชาติกำลังเผชิญสภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง 3 ประการ คือ ประชากรทั่วโลกทวีจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ความรู้บางอย่างล้ำสมัยเร็วในขณะที่วิทยาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว และประการสุดท้ายประเทศต่าง ๆ ได้รับเสรีภาพทางการเมืองสูงขึ้น (ศรีน้อย โปรวาทอง 2514 : ก) นั้น การเร่งให้การศึกษาแก่คนในชาติจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการศึกษาจะช่วยให้คนในชาติมีความรู้มีสมรรถภาพมีความปรารถนา ร่วมกัน เพื่อความเจริญของประเทศ รู้จักรักษาศิลปและวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า รู้จักนำวิทยาการที่ก้าวหน้ามาช่วยในเรื่องผลิตผลและความเป็นอยู่ อันจะช่วยให้สังคมสงบสุข และการพัฒนาประเทศรุดหน้ายิ่งขึ้น แต่เนื่องจากตามสภาพความเป็นจริงประชาชนไทยประมาณร้อยละ 80 เป็นผู้ที่มีโอกาสน้อยในการเรียนรู้และอาศัยอยู่ในชนบท (คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา 2521 : 5) นั่นคือ การศึกษาในระบบโรงเรียนสามารถจัดให้ได้กับกลุ่มชนที่เป็นส่วนน้อยเท่านั้น มวลชนส่วนใหญ่ของประเทศที่พ้นวัยเรียนแล้ว และที่ยังอยู่ในวัยเรียนแต่ขาดโอกาสได้เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนควรได้รับการศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ ใดๆอย่างหนึ่งเรื่อยไปจนตลอดชีวิต (ไพฑูริย์ สินลารัตน์ 2516 : 19 - 20) ซึ่งจากการวิจัยทางจิตวิทยาพบว่า มนุษย์ไม่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง จึงต้องมีการเรียนรู้เพื่อสนองความต้องการของ

ตัวเองอยู่ตลอดเวลา (จรุง ผาสวรรณ 2518 : 95) นักการศึกษาในปัจจุบันจึงมีแนวโน้มที่จะมองการศึกษาว่าเป็นกระบวนการในการเป็นมนุษย์ และเกิดแนวคิดในการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ ที่เรียกว่า "การศึกษาตลอดชีวิต" ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์ของรัฐตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ที่เน้นว่าจะใช้การศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานและเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยจะเร่งรัดพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนและนอกโรงเรียนให้เป็นกระบวนการ "การศึกษาตลอดชีวิต" โดยเน้นที่การศึกษานอกโรงเรียนเป็นพิเศษ (กระทรวงศึกษาธิการ 2523 : 18)

แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตนี้ถือว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการดำรงชีวิต นอกเหนือจากปัจจัยสี่ซึ่งเป็นปัจจัยทางวัตถุ การศึกษาเป็นกระบวนการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษาตามแนวคิดนี้จะต้องสนองต่อความต้องการของสังคมและบุคคลทุกเพศทุกวัย โดยจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เยาว์และผู้ใหญ่ ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตในทศวรรษที่ผ่านมา ได้กลายเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้ทำการรณรงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ประเทศสมาชิกยึดแนวคิดนี้เป็นหลักในการจัดการศึกษา จะเห็นได้จากเอกสารทางวิชาการที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจัดแปลและพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2518 ชื่อว่า "การศึกษาเพื่อชีวิต" (learning to be) และหนังสือที่ชื่อว่า "คิดไปข้างหน้า" (thinking ahead) ซึ่งองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ในปี 2520 ก็ได้เน้นเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตไว้เป็นพิเศษในบทที่ว่าด้วยการศึกษาก็ด้วย

การศึกษาตลอดชีวิต ถือว่าเป็นภาระกิจอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่จะต้องศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ เพื่อที่จะปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับความรู้ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อชีวิตและการทำงาน เพื่อที่จะได้สามารถดำเนินชีวิตและดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข (บรรจง ชุสกุลชาติ 2522 : 10)

แนวคิดเรื่อง การศึกษาตลอดชีวิต หากพิจารณาในแง่สังคมก็เป็นที่ยอมรับกันว่า สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ หมายความว่า การที่บุคคลจะดำรงตนอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างในปัจจุบันได้มีความสุขและประสบผลสำเร็จ บุคคลจำเป็นต้องศึกษาความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ วิทยาการก้าวหน้าเป็นปัจจัยเกื้อกูลการดำเนินชีวิต สมาชิกของสังคมที่ใฝ่ความก้าวหน้าจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เทคโนโลยีสมัยใหม่กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในอันที่จะเกื้อกูลกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตและผลของการยึดแนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตเป็นหลักในการจัดการศึกษา นอกจากการก่อให้เกิดการขยายขอบเขตและแนวการจัดการศึกษาแล้ว ยังก่อให้เกิดวิธีการใหม่ทางการศึกษา ที่สำคัญคือ การจัดการศึกษาระบบเปิด ที่ใช้การศึกษาทางไกล ซึ่งกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็วในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

การศึกษาระบบเปิดแบบการศึกษาทางไกลเป็นการมุ่งขยายโอกาสแก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวางทั่วถึงและเป็นธรรม ลดภาวะความจำกัดทั้งด้านกระบวนการ โครงสร้างและสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ แทนที่จะใช้สถานศึกษา ชั้นเรียนและอาจารย์เป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน การศึกษาระบบเปิดเน้นการใช้สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ อันเป็นผลจากการประยุกต์วิทยาการก้าวหน้าที่รู้จักกันในนามของ เทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนเรียนได้เองให้มากที่สุดโดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ ปัจจัยสำคัญของการจัดการศึกษาระบบเปิด ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาระดับใดคือ "สื่อการสอน" อันเป็นส่วนหนึ่งของ เทคโนโลยีการศึกษา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2525 : 6 - 8)

ในปัจจุบันเทคโนโลยีการศึกษาในรูปแบบของสื่อประสมได้ก่อให้เกิดการศึกษาระบบเปิดที่ใช้วิธี "การเรียนการสอนทางไกล" ซึ่งหมายถึงระบบการเรียนการสอนที่ไม่มีชั้นเรียน แต่อาศัยสื่อประสมอันได้แก่ สื่อทางไปรษณีย์รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ และการสอนเสริม รวมทั้งศูนย์บริการการศึกษาเป็นหลัก โดยมุ่งให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเองอยู่กับบ้าน วิธีการเรียนการสอนทางไกลนี้ได้ทดลองทำในหลายประเทศ ส่วนใหญ่ใช้กับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ในระบบการศึกษาทางไกลนั้น นอกจากผู้เรียนจะศึกษาจากสื่อแกนกลาง คือ สื่อสิ่งพิมพ์และเทปเสียงแล้ว สื่อเสริมที่จำเป็นมากก็คือ รายการวิทยุกระจายเสียงและรายการวิทยุโทรทัศน์ สื่อเสริมดังกล่าวมีความสำคัญต่อการศึกษาในมหาวิทยาลัย เปิดเป็นอย่างมาก ดังเช่น พ.ศ. 2499 มูลนิธิฟอร์ด ในสหรัฐอเมริกาได้ให้ทุนในโครงการทดลอง

วิทยาลัยทางโทรทัศน์แห่งซิดคาโกขึ้น จัดการศึกษาระดับอนุปริญญา ส่วนใหญ่นักศึกษาจะเรียนที่บ้าน แต่ยังสามารถจะเข้าเรียนในห้องเรียนที่มีเครื่องรับโทรทัศน์ขนาดใหญ่ในวิทยาลัยที่ตนสังกัดวิทยาลัยโทรทัศน์แห่งซิดคาโกประสบความสำเร็จมากจนกลายเป็นแบบฉบับให้มหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่ประสงค์จะดำเนินการแบบเปิดทั่วโลก แม้แต่มหาวิทยาลัยเปิดในอังกฤษก็ได้แนวคิดวิทยาลัยซิดคาโกผสมผสานกับแนวคิดจากยุโรป และออสเตรเลีย นอกจากนี้ซิดคาโกแล้วยังมีโครงการระบบเปิดที่นิวยอร์ก อิลลินอยส์และโอไฮโอด้วย

ส่วนในทวีปยุโรป มีการใช้สื่อเสริมคือ วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ในการเรียนการสอน ดังนี้

(1) วิทยาลัยทางโทรทัศน์ (Television Academy) ของเยอรมันตะวันออก ใน พ.ศ. 2504 ซึ่งมุ่งให้การศึกษาผู้ใหญ่ที่เน้นระบบเศรษฐกิจ แบบสังคมนิยม โดยการออกอากาศทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์รายการละ 2 ครั้ง ทุกวัน

(2) วิทยาลัยทางโทรทัศน์ (Telekolleg) ของเยอรมันตะวันตก สำหรับช่วยคนงานที่ไม่มีโอกาสเรียนในระดับมัธยมศึกษาให้สามารถเข้าเรียนใน วิทยาลัยเทคนิคชั้นสูงได้ โดยเข้าเรียนแบบบางเวลาและเต็มเวลา

(3) วิทยาลัยทางไปรษณีย์ ของรัสเซีย ใน พ.ศ. 2507 ซึ่งออกรายการทางการศึกษาและวัฒนธรรมไปยังประชาชนในเมืองต่าง ๆ รวม 35 เมือง

(4) วิทยาลัยเทคนิคทางโทรทัศน์ (Television Technical College) ของโปแลนด์ เมื่อ พ.ศ. 2509 สำหรับให้ความรู้ขั้นสูงแก่ประชาชนที่ทำงาน

(5) วิทยุซอร์บอนน์ (Radio Sorbonne) ของฝรั่งเศสได้เริ่มการสอนสำหรับประชาชนทั่วไปตั้งแต่ พ.ศ. 2509 เมื่อมีการปรับปรุงโครงการร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2506 เป็นต้นมา

ในออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ การใช้วิทยุเป็นสื่อกลางในการศึกษาผู้ใหญ่ได้ดำเนินการมาเป็นเวลานาน โดยมีการจัดตั้ง "สถาบันเทคนิคทางไปรษณีย์แห่งนิวซีแลนด์" ที่เมืองเวลลิงตัน สำหรับนักศึกษากว่า 13,000 คน และมหาวิทยาลัยทางวิทยุ (Radio University) ของมหาวิทยาลัยแห่งนิวเซาเวลล์ ที่เมืองซิดนีย์ ที่มุ่งการสอนระดับบัณฑิตศึกษาก็ประสบความสำเร็จมาก

ส่วนในทวีปเอเชีย ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการสอนระบบเปิดระดับมัธยมศึกษาที่กว้างขวางที่สุดในโครงการ "การสอนทางไกล" ก็ช่วยทำให้ผู้ที่กำลังทำงานมีโอกาสเรียนมัธยมศึกษาได้โดยทางโทรทัศน์และไปรษณีย์และยังต้องเข้าเรียนกับครูผู้สอนทุกเดือนสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาหรือทุกภาคฤดูร้อนสำหรับระดับวิทยาลัย วิทยาลัยทางไปรษณีย์ของญี่ปุ่นจึงนำหน้าที่สุดระบบการสอนส่วนใหญ่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เอ็น เอช เค (Nippon Hoso Kyo-kai) พัฒนาการดังกล่าวนี้เป็นระยะก่อนกำเนิดของมหาวิทยาลัยเปิดของประเทศอังกฤษเมื่อ พ.ศ. 2512 หลังจากนั้น ได้มีมหาวิทยาลัยอื่นปรับปรุงระบบเปิดขึ้นเป็นจำนวนมาก อาทิ ในสหรัฐอเมริกา ได้แก่ โครงการมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแมริแลนด์ มหาวิทยาลัยริทเจอร์ และมหาวิทยาลัยเท็กซัส ที่เมืองฮุสตัน โครงการมหาวิทยาลัยของชุมชน (Communiversities) ที่มณฑลลอร์เลนจ์ของแคลิฟอร์เนีย มหาวิทยาลัยปวงชนแห่งปากีสถาน (People's University of Pakistan) และมหาวิทยาลัยอิสระแห่งอิหร่าน (The Free University of Iran) (The Open University 1969 : 31)

รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลกได้นำเอากิจการวิทยุกระจายเสียงมาใช้ในการดำเนินการศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยมีจุดมุ่งหมายใหญ่ 2 ประการ (ร่วมศักดิ์ และอนันท์ธนา 2524 : 11) คือ

1. วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาประชาชน เป็นการให้การศึกษากับคนทุกวัย เพื่อส่งเสริมความรู้ในด้านให้ข่าวสาร เหตุการณ์ ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การแนะนำอาชีพ ตลอดจนความรู้รอบตัวที่จำเป็นที่ทุกคนควรรู้

2. วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาโดยตรง เป็นการส่งรายการต่าง ๆ เป็นบทเรียนไปถึงผู้เรียน ช่วยเหลือครูในฐานะเป็นอุปกรณ์การสอน หรือสื่อการสอนชนิดหนึ่ง

ในสหรัฐอเมริกา มีการใช้รายการวิทยุส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ในถิ่นไกลจากเมืองตามชนบทต่าง ๆ โดยมีมุ่งหมายที่จะปูพื้นฐานการศึกษาระดับผู้ใหญ่เพื่อที่จะได้มีโอกาสศึกษาในระดับวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย เช่น รัฐโอคลาโฮมา และแคลิฟอร์เนีย เป็นต้น ผู้ดำเนินการส่วนมากเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยของรัฐแต่ละรัฐ วิทยุศึกษาขององค์การนักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียงในสหรัฐ คือ โรงเรียนทางอากาศภาค เอฟ เอ็ม ชื่อ นิวยอร์คสเตตเอ็มไพร์ (New York States Empire F.M. School of the Air) ส่งกระจายเสียงถ่ายทอดถึง 12 สถานี

ประเทศอังกฤษ การใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา รัฐบาลมอบอภิสิทธิ์บริการการกระจายเสียงในประเทศให้แก่องค์การกระจายเสียงแห่งสหราชอาณาจักร (The British Broadcasting Corporation : BBC.) ซึ่งดำเนินการภายใต้การควบคุมตามพระราชบัญญัติหรือระเบียบที่รัฐบาลกำหนดขึ้นโดยเฉพาะ นอกจากนี้ สถานีวิทยุบีบีซี ยังจัดรายการทางการศึกษาเพื่อบริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิดด้วย ซึ่งเป็นจำนวนหนึ่งในสี่ของรายการทั้งหมด โดยมหาวิทยาลัยจะจ่ายค่าธรรมเนียมให้ตามสัญญาของแต่ละปี รายการวิทยุรายการหนึ่ง ๆ ใช้เวลาสอนประมาณ 20 นาที

ประเทศฝรั่งเศสนั้น รัฐบาลเป็นผู้จัด โดยมอบให้สำนักงานวิทยุและโทรทัศน์โรงเรียนดำเนินงาน โดยจัดรายการสำหรับผู้ฟัง 4 ประเภท คือ

1. รายการส่งเข้าห้องเรียนสำหรับนักเรียนและนักศึกษาที่กำลังเรียนในห้องเรียน เป็นรายการสอนวิชาในหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยโดยตรง
2. รายการสำหรับนักเรียนฟังขณะไม่ได้อยู่ในห้องเรียน หรือปิดภาคเรียน เป็นรายการที่เกี่ยวกับวิชาที่สอนในห้องเรียนและการบ้านที่ครูให้ทำ ครูประจำชั้นอาจแนะนำให้นักเรียนคอยฟังรายการที่บ้าน แล้วนำมาอภิปรายในชั้นในวันรุ่งขึ้นหรือตอนเปิดเทอมก็ได้
3. รายการสำหรับผู้ใหญ่ มีทั้งรายการประเภทฝึกฝนอาชีพและเพิ่มพูนความรู้ เช่น ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ทบทวนความรู้เก่า ๆ ที่ได้เรียนมาแล้ว เพื่อกันลืม สอนเกี่ยวกับการปรับตัวให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน และปัญหาชีวิตประจำวันต่าง ๆ
4. รายการสำหรับครู เพื่อขยายขอบเขตความรู้ของครู นอกเหนือไปจากการอ่านหนังสือตำรา นอกจากนี้ก็ส่งเสริมความรู้ในด้านวิธีสอนปรัชญาศึกษา การใช้อุปกรณ์การสอน เป็นต้น การจัดรายการต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้เขียนบทได้แก่ครูที่ได้รับการอบรมในด้านการเขียนบทมาเป็นอย่างดี รายการวิทยุส่วนมากมักจะบันทึกเทปไว้ล่วงหน้าก่อนออกรายการเสมอ

ในฝรั่งเศส มีการสอนทางวิทยุอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า เรดิโอวิชั่น (radio vision) เป็นการสอนทางวิทยุอย่างเดียวกับวิทยุโรงเรียน แต่ทางโรงเรียนจะมีสไลด์หรือฟิล์มสตริปฉายประกอบให้นักเรียนได้เห็นภาพต่าง ๆ ที่นักเรียนฟังทางวิทยุด้วย

ประเทศรัสเซีย สำหรับวิทยุ นั่นถือ เป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่สำคัญอย่างหนึ่ง รายการวิทยุของรัสเซีย จัดรายการวิทยุทางการศึกษาแก่เยาวชนของชาติตั้งแต่ระดับเด็กเล็ก ๆ จนถึงระดับอุดมศึกษา รูปแบบของสื่อการสอนไม่ว่าจะเป็นวิทยุหรือโทรทัศน์ จะได้รับการควบคุม

จากส่วนกลางซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐบาล

ประเทศออสเตรเลีย ได้นำวิทยุกระจายเสียงไปใช้ในการศึกษา โดยสถานีวิทยุ เอบีซี ทำหน้าที่ส่งกระจายเสียงรายการวิทยุออกอากาศ นับเป็นการแก้ปัญหาของประเทศในด้านการขาดแคลนครู แต่มีนักศึกษาจำนวนมาก นอกจากนี้ ยังร่วมมือกับประเทศนิวซีแลนด์ ในการใช้วิทยุเป็นสื่อกลางในการศึกษาผู้ใหญ่โดยมีการจัดตั้งสถาบันเทคนิคทางไปรษณีย์แห่ง นิวซีแลนด์และมหาวิทยาลัยทางวิทยุโดยมุ่งการสอนระดับบัณฑิตศึกษา

ในประเทศญี่ปุ่น มีปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนในระดับสูง ๆ เพราะส่วนมากทำงานและ ต้องการการศึกษาในชั้นสูงเพื่อยกระดับความรู้และโอกาสในการทำงานที่ดี ๆ สถานีวิทยุกระจาย เสียง เอ็นเอชเค (N.H.K.) ได้เริ่มรายการศึกษาทางวิทยุกระจายเสียงและได้ขยายงาน ด้านนี้ออกไปเป็นโครงการระดับชาติ

สำหรับประเทศไทยนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งสถานีวิทยุศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2497 และได้พัฒนาการเรียนการสอนโดยใช้รายการวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อการสอนมาโดย ลำดับ และในปี พ.ศ. 2524 รัฐบาลได้มอบหมายให้กรมประชาสัมพันธ์ (2524 : 1 - 3) ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ จัดทำโครงการวิทยุการศึกษาขึ้น ให้มีขอบเขตการบริการกว้าง ขวางสามารถให้บริการด้านการศึกษาได้อย่างทั่วถึงทั่วประเทศ โดยจัดตั้งสถานีวิทยุกระจาย เสียงเพื่อการศึกษาขึ้นโดยเฉพาะซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เพื่อให้การศึกษาในระบบโรงเรียน โดยจัดทำรายการวิทยุเพื่อเป็นอุปกรณ์ การศึกษาในโรงเรียนขึ้น ทั้งนี้โดยให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับหลักสูตรการสอน ประมวลการ สอนและกลวิธีการสอน เป็นบริการที่จัดส่งถึงที่ห้องเรียนตัวครูและนักเรียน
2. เพื่อให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยจัดรายการให้การศึกษาแก่ประชาชน ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งไม่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนภาคปกติ เป็นการ เพิ่มพูน ความรู้ความสามารถอันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพ ตามแนวทางการให้การศึกษาตลอดชีวิต
3. เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยทั่วไป โดยจัดรายการมุ่งให้ความรู้ คำแนะนำ และกระตุ้นให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ในเรื่องการเมือง การเกษตร การอนามัย การทำมาหากิน การ ปกครอง กฎหมาย การเป็นพลเมืองดี ประชากรศึกษา การวางแผนครอบครัว เป็นต้น ซึ่ง เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไป

4. เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยปกติ โดยจัดบริการในลักษณะมหาวิทยาลัยเปิดหรือการสอนทางวิทยุกระจายเสียงให้แก่ประชาชนเป็นการเพิ่มพูนความรู้และวิทยฐานะ

รายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

ในบรรดาสื่อมวลชนทั้งหลายนั้น โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนอันทรงพลังยิ่ง เพราะเหตุว่าโทรทัศน์ได้เข้าสู่จิตใจมนุษย์โดย 3 ทาง กล่าวคือ เข้าทางตาโดยเราได้มองภาพที่เคลื่อนไหว ได้มองภาพที่แท้จริง เข้าทางหู ซึ่งเราได้ยินเสียงจากเหตุการณ์นั้นในการบันทึกเสียงออกมา เมื่อได้ฟังคำบรรยายภาพแล้วก็จะเกิดมโนภาพขึ้นมาทำให้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่ออกมาทางโทรทัศน์นั้น (พงค์ เกษะนันท์ 2521 : 53) ที่เป็นเช่นนี้เพราะโทรทัศน์มีคุณสมบัติพิเศษหลายประการ ดังที่ เจเรมี ไฮเวลล์ (Jeremy Howell 1970 : 6 - 7) ได้กล่าวถึงดังนี้คือ

1. สามารถสื่อสารไปยังประชาชนกลุ่มใหญ่ที่กระจัดกระจายได้โดยไม่จำกัดจำนวน และในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ยังสื่อสารได้ไกลพอสมควร
2. สามารถให้ประสบการณ์แก่ผู้รับได้มาก ทำให้ผู้รับมีประสบการณ์อย่างกว้างขวาง เกิดความรู้ทั้งในด้านการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและความรู้ในวิชาชีพ
3. โทรทัศน์มีคุณสมบัติครบถ้วนในทางโสตทัศนศึกษา คือให้ข่าวสารแก่ผู้รับทั้งในด้านประสาทสัมผัสทางตาและหู สามารถสร้างประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมได้ดี

ด้วยเหตุที่ประเทศไทยได้มุ่งพัฒนาทางด้านโทรทัศน์ให้มีความก้าวหน้ามาเป็นลำดับ ปัจจุบันมีสถานีวิทยุโทรทัศน์ทั้งที่เป็นสถานีหลักอยู่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และมีสถานีถ่ายทอด ซึ่งกล่าวได้ว่า สามารถครอบคลุมพื้นที่ได้ทุกจังหวัดทั่วประเทศแล้ว (กรมประชาสัมพันธ์ 2524 : 5) ส่วนในด้านจำนวนเครื่องรับโทรทัศน์นั้นได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2517 : 13 - 14) ได้รายงานผลการสำรวจวิทยุและโทรทัศน์ทั่วราชอาณาจักร ปรากฏว่าจำนวนครัวเรือนของประเทศร้อยละ 10.2 มีเครื่องรับโทรทัศน์ ภายในระยะเวลา 6 ปี คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 - 2517 จำนวนเครื่องรับโทรทัศน์เพิ่มจาก 231,375 เครื่องเป็น 714,551 เครื่อง หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 208.8 และเพิ่มขึ้นเป็น 1,910,000 เครื่องในปี พ.ศ. 2523 และเป็น 3,300,000 เครื่อง ในปี

พ.ศ. 2527 (ไทยรัฐ 28 ตุลาคม 2527 : 1, 14) สาเหตุที่ทำให้มีเครื่องรับโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะนอกเขตเทศบาล เพราะระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย เครื่องส่งโทรทัศน์สามารถไปได้กว้างและไกลขึ้น ระบบการไฟฟ้าที่พัฒนามากขึ้นและที่สำคัญก็คือ ราคาโทรทัศน์ที่ประชาชนพอจะซื้อได้นั่นเอง

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของโทรทัศน์ ในอันที่จะเผยแพร่การศึกษาให้แก่ประชาชนโดยเทศบาลนครกรุงเทพฯ ได้เริ่มจัดรายการเพื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้แต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาแห่งชาติขึ้น ในปี พ.ศ. 2513 (กระทรวงศึกษาธิการ 2515 : 1) และในปีเดียวกัน กรมสามัญศึกษาได้จัดทำโครงการวิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษาออกโรงเรียนขึ้น (กรมสามัญศึกษา : 3) เพื่อให้ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสรับความรู้ต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตต่อไป

แนวนโยบายการใช้โทรทัศน์เพื่อศึกษานั้น ตามรายงานของคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาที่นำเสนอคณะรัฐมนตรี เรื่องการใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . 2521 : 18 - 19) ได้กำหนดแนวนโยบายไว้ดังนี้

1. รัฐควรส่งเสริมให้มีการปรับปรุงระบบบริหารของสถานีโทรทัศน์ให้เป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการศึกษาของประชาชน และควรกำหนดนโยบายการใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษาและการพัฒนาให้แน่นอน
2. รัฐพึงส่งเสริมให้สถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ มีการประสานงานให้สอดคล้องกันที่จะให้รายการเพื่อการศึกษาได้ประโยชน์อย่างเต็มที่แก่ประชาชน
3. รัฐควรจัดให้มีระบบการตรวจสอบรายการให้ได้มาตรฐาน
4. รัฐควรจัดให้มีการวิจัยและการประเมินผลรายการโทรทัศน์ต่าง ๆ เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ปรับปรุงรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา
5. รัฐควรส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมผู้จัด ผู้ผลิตและผู้ใช้รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา
6. รัฐพึงมีนโยบายที่แน่นอนที่จะให้การผลิตและการเสนอรายการโทรทัศน์เป็นการตอบสนองความต้องการของสังคมในการพัฒนาประเทศ

7. รัฐพึงจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการดำเนินงานโทรทัศนเพื่อการศึกษาให้เพียงพอ
8. รัฐพึงส่งเสริมให้มีการขยายรัศมีการส่งรับโทรทัศนให้ครอบคลุมทั่วประเทศ เพื่อประชาชนสามารถรับรายการโทรทัศนได้ทั่วถึงยิ่งขึ้น
9. รัฐพึงหาทางให้ประชาชนและชุมชนต่าง ๆ มีเครื่องรับโทรทัศนให้ทั่วถึง
10. ในระยะยาว รัฐควรให้มีเครือข่ายโทรทัศนเพื่อการศึกษาและให้การออกอากาศครอบคลุมทั่วประเทศ

นอกจากแนวนโยบายในการใช้โทรทัศนเพื่อการศึกษาดังกล่าวแล้ว ยังมีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการใช้โทรทัศนเพื่อการศึกษา และในส่วนของการศึกษาในมหาวิทยาลัย เปิดนั้น ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมให้มีการใช้โทรทัศนในมหาวิทยาลัยเปิด ควบคู่ไปกับการใช้วิทยุกระจายเสียงและสื่อประเภทอื่น ๆ ด้วย

แนวการใช้วิทยุโทรทัศนเพื่อการศึกษา อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ ด้วยกัน คือ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง วิทยุโทรทัศนเริ่มเข้ามามีบทบาทในฐานะ เป็นสื่อการศึกษา มากขึ้น มีการใช้สื่อนี้ในการศึกษาทั้งระดับชาติ คือ ใช้กันทั่วประเทศตามนโยบายของรัฐบาล และใช้กันในระดับท้องถิ่นและในสถานศึกษาด้วยความคิดว่าวิทยุโทรทัศนมีทั้งภาพและเสียง ซึ่งควรมีประสิทธิภาพในเชิงการสอนมากเป็นพิเศษและสื่อนี้สามารถนำภาพเหตุการณ์ สิ่งน่าเรียนรู้ จากทุกหนทุกแห่งมาเสนอได้อย่างรวดเร็ว ย่อมทำให้ผู้เรียนมีความรอบรู้กว้างขวางกว่าการศึกษาจากสื่อมวลชนประเภทอื่น

มีการนำโทรทัศนมาให้การศึกษแก่ผู้เรียนในลักษณะการสอนตรง ซึ่งหมายถึง การให้วิทยุโทรทัศนมีบทบาทในการให้การศึกษ ครอบคลุมเป็น เพียงที่เสียงที่จะคอยดูแลควบคุม ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามวิธีสอนทางวิทยุโทรทัศนและคอยตรวจงานปฏิบัติของผู้เรียน

ในช่วง พ.ศ. 2503 - 2512 นักการศึกษาเริ่มใช้วิธีจัดระบบทางการศึกษาและมองสื่อวิทยุโทรทัศนเป็นอุปกรณ์สำคัญอย่างหนึ่งในการแก้ปัญหาทางการศึกษา สังคมและเศรษฐกิจได้ โดยมีแนวโน้มใช้วิทยุโทรทัศนเป็นสื่อประเสริฐการศึกษา (enrichment) และเสริมหลักสูตร (support) ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีการใช้สื่อวิทยุโทรทัศนเป็นสื่อประสมกับสื่อการศึกษาประเภทอื่นด้วยวิธีการสื่อประสม (multi-media approach)

ช่วงที่ 3 คือ พ.ศ. 2513 ถึงปัจจุบัน นับเป็นจุดเฟื่องฟูของการใช้สื่อวิทยุ โทรทัศน์ เพื่อการศึกษา และถือว่าสื่อประเภทนี้เป็นเทคโนโลยีทางการศึกษาในการที่จะพัฒนาและปรับปรุงระบบการศึกษาให้ก้าวหน้าทันกับภาวะการณ์ และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชาติ

การใช้สื่อมวลชนในช่วงที่สามส่งผลให้เกิดความเคลื่อนไหวทั่วโลกที่จะทำให้การศึกษาไปสู่ยุคของการศึกษาระบบทางไกล ซึ่งเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถศึกษาตามลำพังมากยิ่งขึ้น และพหุภาคการณ์ได้ว่าสื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเสียง สื่อบุคคล จะหลอมรวมเข้าเป็นสื่อร่วมกันในลักษณะของสื่อการศึกษาที่ควบคุมด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นระบบการศึกษาด้วยตนเองและระบบการศึกษาทางไกลที่สมบูรณ์แบบต่อไปในอนาคต

ในอนาคตอันใกล้นี้วิทยุโทรทัศน์จะเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลมากที่สุด และจะมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ประชาชนที่มีประสิทธิภาพยิ่ง นอกเหนือจากการเป็นสื่อเพื่อความบันเทิง

เนื่องจากความสำคัญของรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ต่างก็มีความสำคัญต่อการศึกษาดังกล่าวข้างต้น เมื่อมหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมาธิราช หรือใช้คำย่อว่า มสธ. ได้ก่อตั้งขึ้นในประเทศไทย เมื่อปีการศึกษา 2521 โดยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นมหาวิทยาลัยในระบบเปิดที่เปิดสอนในระบบการศึกษาทางไกล ได้เห็นความสำคัญของการนำสื่อที่เป็นแกนกลาง ซึ่งได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ และ เทปเสียง ประกอบชุดวิชาแล้วยังมีการนำสื่อเสริมซึ่งได้แก่ รายการวิทยุกระจายเสียงและ วิทยุโทรทัศน์ มาใช้ในการสอนระบบนี้ ทั้งนี้สืบเนื่องจากความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้เปิดสอนในระบบการศึกษาทางไกลเป็นครั้งแรก ในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2523 (เดือนธันวาคม 2523) โดยเปิดสอนทั้งสิ้น 3 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ ซึ่งเปิดสอนชุดวิชาพื้นฐานทั่วไปสำหรับทุกสาขาวิชา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ และสาขาวิทยาการจัดการ มีนักศึกษารุ่นแรกประมาณ 82,000 คน เฉพาะในสาขาวิชาศึกษาศาสตร์นั้น แบ่งออกเป็น 3 แขนงวิชา คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และบริหารการศึกษา เปิดสอนในระบบการศึกษาทางไกลโดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก และมีสื่อเสริมคือ รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ซึ่งจำนวนรายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ซึ่งผลิตขึ้นในฐานะสื่อเสริมในการศึกษามีดังนี้

ในปีการศึกษา 2523 และ 2524 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้ผลิตสื่อ เสริมประเภทรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา จำนวน 420 รายการ และรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา จำนวน 157 รายการ ส่วนในปีการศึกษา 2525 ได้ผลิตสื่อเสริมประเภทรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาจำนวน 645 รายการ และรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาจำนวน 383 รายการ รวมสื่อเสริมที่ผลิตขึ้นในปีการศึกษา 2523 - 2525 เป็นรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา จำนวน 1,065 รายการ และรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาจำนวน 540 รายการ ซึ่งนับว่ามีจำนวนมากและต้องใช้จ่ายค่าใช้จ่ายในการผลิตค่อนข้างสูง

จากครรชนีรายการวิทยุและโทรทัศน์ 2523 - 2525 รายการวิทยุกระจายเสียงของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีความยาวรายการละ 20 นาที ออกอากาศวันละ 7 ชั่วโมงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเพื่อการศึกษา และสถานีวิทยุ 1 ป.ฅ. ส่วนรายการวิทยุโทรทัศน์ มีความยาวรายการละ 30 นาที ออกอากาศทุกวัน เวลา 18.30-20.00 น. ทางสถานีโทรทัศน์สีช่อง 9 ขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยและสถานีในเครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์ทั่วประเทศ ปีการศึกษา 2525 มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีในหลักสูตรต่อเนื่อง 2 ปี จำนวน 9,594 คน ในจำนวนนั้นเป็นบัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ จำนวน 8,206 คน ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ทุกจังหวัดทั่วประเทศไทย

จะเห็นว่า สื่อเสริมทั้งรายการวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์นั้นมีการผลิตรายการและออกอากาศเพื่อประกอบการศึกษาในระบบการสอนทางไกลเป็นจำนวนมาก และสามารถเข้าถึงผู้ศึกษาซึ่งอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศได้อย่างทั่วถึง จนมหาวิทยาลัยสามารถผลิตบัณฑิตรุ่นแรกได้แล้ว และทำให้การศึกษาในระบบการศึกษาทางไกลครบวงจรในที่สุด โดยอาศัยสื่อหลักและสื่อเสริมดังกล่าว

แต่เท่าที่ได้มีการวิจัยค้นคว้าทางด้านประสิทธิภาพของสื่อการศึกษาประเภทต่าง ๆ ทั้งนอกและในประเทศไทย พบว่าสื่อแต่ละประเภทต่าง ๆ ก็มีจุดดีและจุดด้อย จะใช้สื่อประเภทใดประเภทหนึ่งเพียงอย่างเดียวย่อมไม่บังเกิดประสิทธิภาพโดยสมบูรณ์ การใช้ชั้นเรียนเป็นสื่อการสอนโดยมีการพบปะระหว่างผู้เรียนผู้สอนเป็นประจำ เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมาก แต่ทำได้จำกัดและอาจไม่เหมาะกับคนในบางช่วงอายุ เอกสารสิ่งพิมพ์แม้จะมีใช้ของใหม่ แต่ก็สามารถจะใช้เป็นสื่อหลักได้อยู่ โดยเฉพาะผู้เรียนที่อ่านออกเขียนได้ สื่อเสริมประเภทวิทยุ

กระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์อาจสร้างความสนใจผู้เรียนได้ดี แต่ก็ เป็นสื่อที่ผู้เรียนต้องเพิ่ม ความสนใจที่รายการสูง และต้องติดตามให้ทัน มิฉะนั้นบทเรียนก็จะผ่านไป นอกจากนี้จะบันทึก รายการไว้ จึงจะสามารถนำมาทบทวนตามความสำเร็จของการเรียนรู้ของแต่ละคนได้ ซึ่ง อาจจะมีค่าใช้จ่ายสูง

ดังนั้น ในฐานะที่สื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อ เสริมซึ่งมีบทบาท สำคัญในการศึกษาในระบบการศึกษาทางไกล ซึ่งมหาวิทยาลัยต้องลงทุนในการผลิตรายการ สูงพอสมควร และอยู่ในความสนใจของนักศึกษาโดยเฉพาะสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ซึ่งมีจำนวน มากที่สุด และประชาชนโดยทั่วไปซึ่งรับฟังรับชมรายการดังกล่าวด้วยนั้น จึงมีความจำเป็น อย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยต้องทราบความคิดเห็นและความต้องการของผู้ชม ทั้งในส่วนของ คุณภาพ รูปแบบเนื้อหา รายการ ปริมาณของรายการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความคิดเห็นของ บัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดและสำเร็จการศึกษาไปแล้ว ย่อมจะมีความ เข้าใจและสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญและจำเป็น เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงสื่อ เสริมคือ รายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาให้มีคุณภาพ และพัฒนาให้ เป็นสื่อ เสริม ที่มีประสิทธิภาพในระบบการศึกษาทางไกลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาความคิดเห็นของบัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ที่มีต่อสื่อ เสริม คือ รายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ในระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัย- สุโขทัยธรรมาธิราช

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยจำกัดขอบเขต ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ จำกัดเฉพาะบัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ที่สำเร็จ การศึกษาในปีการศึกษา 2525 เท่านั้น
2. รายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาที่สอบถามความคิดเห็น เป็นรายการที่ออกอากาศเฉพาะในปีการศึกษา 2523 - 2525

คำจำกัดความของการวิจัย

บัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ หมายถึง ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีตามหลักสูตรการศึกษา ต่อเนื่อง 2 ปี ในแขนงวิชาประถมศึกษา มัธยมศึกษา และบริหารการศึกษาของ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การศึกษาทางไกล หมายถึง การศึกษาที่ผู้เรียนผู้สอนอยู่ไกลกัน แต่สามารถมีกิจกรรมการเรียนการสอนรวมกันได้ โดยอาศัยสื่อประสมเป็นสื่อการศึกษาโดยผู้เรียนผู้สอนมีโอกาสพบกันอยู่บ้าง ณ ศูนย์บริการการศึกษาเท่าที่จำเป็น การเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากสื่อประสมที่ผู้เรียนใช้เรียนด้วยตนเองในเวลาและสถานที่ที่สะดวก

สื่อ เสริม หมายถึง สื่อการสอนที่จัดขึ้นประกอบชุดวิชาต่าง ๆ โดยมีสื่อสิ่งพิมพ์และเทปเสียง เป็นสื่อแกนกลางอันได้แก่ สื่อวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา หมายถึง รายการวิทยุกระจายเสียงที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจัดขึ้น เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาและเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไปด้วยการออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเพื่อการศึกษา และสถานีวิทยุ 1 ป.ณ.

รายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา หมายถึง รายการวิทยุโทรทัศน์ที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจัดขึ้น เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาและเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไปด้วยการแพร่ภาพออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์สีช่อง 9 องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย และสถานีเครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์ เวลา 18.30 - 20.00 น. ทุกวัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการติดตามและประเมินผลสื่อ เสริมในระบบการศึกษาทางไกลที่ผ่านมาว่ามีข้อดี ข้อจำกัดตลอดจนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสื่อ เสริมประเภทวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา
2. จะได้ทราบถึงความคิดเห็น ความต้องการ และความสนใจของบัณฑิตซึ่งผ่านกระบวนการศึกษาในระบบการศึกษาทางไกลครบทุกชั้นตอนแล้ว เพื่อเป็นแนวทางในการผลิตสื่อ เสริมในการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชต่อไป